

Wilgen en weites voor de spreeuw

Niels Godijn [Vogelwerkgroep IJsselmonde; godijnniels@gmail.com]

Spreeuwen behoren objectief gezien tot de mooiste vogels van Nederland, zowel qua uiterlijk, zang als gedrag. Niet verwonderlijk dus dat eind 2017 de 'Spreeuw Centraal' stond in de tentoonstelling van Het Natuurhistorisch. Ook de recente tentoonstelling 'Rotterdam de boer op!' maakte de spreeuw weer actueel. De spreeuw is namelijk een verbindend element tussen stad en boerenland. Kan deze vogel ons wellicht iets vertellen over het Randstedelijk landschap tussen toen, nu en de toekomst?

Tot voor kort waren spreeuwen zeer talrijk als broedvogel. Zo ook op IJsselmonde, het eiland waarop Rotterdam-Zuid ligt en waar zo'n beetje de helft van de Rotterdamse bevolking woont. Spreeuwen werden destijds aangetroffen in de nabijheid van graslanden, bomenrijen en boerderijen, met bolwerken rond de plattelandsdorpen. Ook in de wijken van Charlois, Feijenoord en IJsselmonde was de spreeuw behoorlijk talrijk. De dichtheid van spreeuwen in de jaren '70 liep hier plaatselijk op tot maar liefst ruim 100 broedparen per km² (VWG Avifauna West-Nederland 1981).

Tegenwoordig zijn spreeuwen nog steeds vrij algemeen als broedvogel in gemeente Rotterdam. In de verstedelijkte milieus van Hoogvliet, Pernis en Charlois broeden zij voornamelijk in woonwijken, meestal onder daken en zo nu en dan in een holle boom. In het Zuiderpark in Rotterdam is de spreeuw als broedvogel nagenoeg verdwenen. In 1997 broedden er 34 koppels (13,6/km²), in 2017 waren dat er nog twee (0,8/km²) en in 2020 was de soort er weg (De Baerdemaeker 2022). In Albrandswaard – een randgemeente met wat meer groen – ligt het zwaartepunt van de verspreiding rond de polders van Rhoon. Her en der bevinden zich nog enkele kleine concentraties. Tot een jaar of tien geleden herinner ik mij ook andere locaties in Poortugaal en Rhoon waar zij inmiddels verdwenen zijn. Hoewel spreeuwen dus nog steeds algemeen voorkomen in en rond Rotterdam lijkt hun verspreidingsgebied in de regio wel te krimpen.

Ook de aantallen lopen terug. In de jaren '70 zaten er in het buitengebied rond Rhoon (ca. 1500 ha) gemiddeld zo'n 70

▲ Vooral boomholten in schietwilgen en essen zijn een geliefde nestlocatie voor spreeuwen; 29 april 2019, Rhoon. (Niels Godijn)

broedparen per km². Recentelijk zijn de spreeuwen daar opnieuw in kaart gebracht. In 2007 werd er een dichtheid van 10,4 broedparen per km² vastgesteld (740 ha; Den Boer & Nederpel 2008). In 2019 en 2020 vond ik nog 6,9 broedparen per km² (op 700 ha). Dit komt neer op een afname van 90% in vijftig jaar en een afname van 34% in ruim tien jaar. Dat is een sterkere daling dan in de rest van Nederland (Boele et al. 2023), dus de spreeuw gaat op West-IJsselmonde hard onderuit.

Wilgen

Spreeuwen zijn echte hollenbroeders (Gallagher 1978). In de polder broedt het merendeel van de spreeuwen in boomholten zoals spechtenholten of rottingsgaten. Het resterende deel broedt in menselijke bouwsels,

hoofdzakelijk onder daken. De boombroeders bevinden zich vooral in vrijstaande bomen op woonerven of in laanbeplantingen langs dijken. Volgroeide schietwilgen (43%) en essen (24%) worden het meest gebruikt als nestboom. Aangezien het aanbod van schietwilgen klein is, kan worden gesteld dat dit relatief gezien de favoriete nestboom vormt. Overige nestbomen zijn populier, zwarte els en hoogstamfruitbomen (12%). De nestholte bevindt zich in de regel in oostelijke richting op meer dan drie meter boven de grond. Slechts een enkele keer vond ik een spreeuwennest op ooghoogte. De verspreiding van de broedparen is duidelijk geclusterd. In de afgelopen jaren bevond driekwart van de broedpopulatie in de Rhoonse polder zich in drie prominente concentraties aan de Rijdsdijk (#1), de Es-

	nestlocatie	aantal nesten	aandeel
bomen	schietwilg	35	43%
	es	20	24%
	populier	5	6%
	zwarte els	3	4%
	fruitboom	2	2%
bouwsels	gebouw	16	20%
	nestkast	1	1%
Totaal		82	

▲ **Tabel 1** Aangetroffen nestlocaties van spreeuwen in de polders van Rhoon in 2019-2020.

▲ Iedereen verdient een zingende spreeuw bij het huis; 12 februari 2018, Honselersdijk. (Niels Godijn)

sendijk (#2) en het Weegje (#3). Hier wijkt de omgeving behoorlijk af van die in de rest van de polder; er loopt namelijk relatief veel vee. Paarden, koeien en schapen grazen hier op kleine weiltes rond boerderijen. Dit zijn overwegend oude, extensieve graslanden die weinig worden bemest of gemaaid.

Weilanden

Tussen 29 april en 11 mei 2022 heb ik in Rhoon bij elf spreeuwnesten tijdens de jongenfase één- of tweemaal (n=16) gedurende een kwartier de activiteiten van beide ouders geregistreerd, zowel qua foerageerhabitat, vliegafstand als voederfrequentie. Daaruit kwam naar voren dat weiltes inderdaad erg in trek zijn bij spreeuwenouders, goed voor 69% van de voedseltransporten, inclusief weiltes op dijkhellingen. Andere typen habitat werden aanzienlijk minder bezocht, maar nog relatief veel op particuliere gazons (10%) en in steile slootkanten (9%).

De afstand die de oudervogels afleggen om voedsel voor de nestjongen te verzamelen is nogal variabel, al naar gelang de nestlocatie. In alle gevallen zag ik beide ouders gelijktijdig foerageren, vrijwel altijd

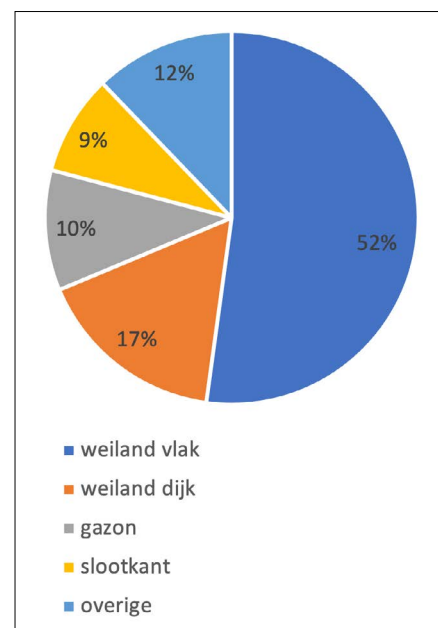
groepsgewijs met andere spreeuwen uit de buurt. Leuk om te zien is dat broedparen die een grotere afstand moeten afleggen, dat meestal samen of in gezelschap van hun burens overbruggen. Broedparen direct naast een weilte vliegen nooit ver, meestal slechts 20 tot 100 meter van het nest. Gemiddeld over alle nesten ligt de spreiding van voedselvluchten tussen de 75 tot 300 meter. Er zijn echter ook broedparen die, in afwezigheid van weiltes, 500 meter of verder vliegen. Hoe verder de oudervogels moeten vliegen, hoe minder frequent de jongen worden gevoerd. De broedparen nabij een weilte voeren de jongen zo'n 7 tot 20 keer per kwartier, terwijl de andere broedparen dat 3 tot 10 keer per kwartier doen. Het zou interessant zijn om na te gaan of de broedsels kleiner zijn van oudervogels die verder vliegen, of dat zij meer prooien tegelijk meebrengen.

Driftig rondstappend over die weilandjes pikt een spreeuw onophoudelijk in de grasmat. Dat is het algemene beeld van de wijze waarop zij foerageren. Emelten, de larven van langpootmuggen, staan bekend als het stapelvoedsel voor jonge spreeuwen, naast

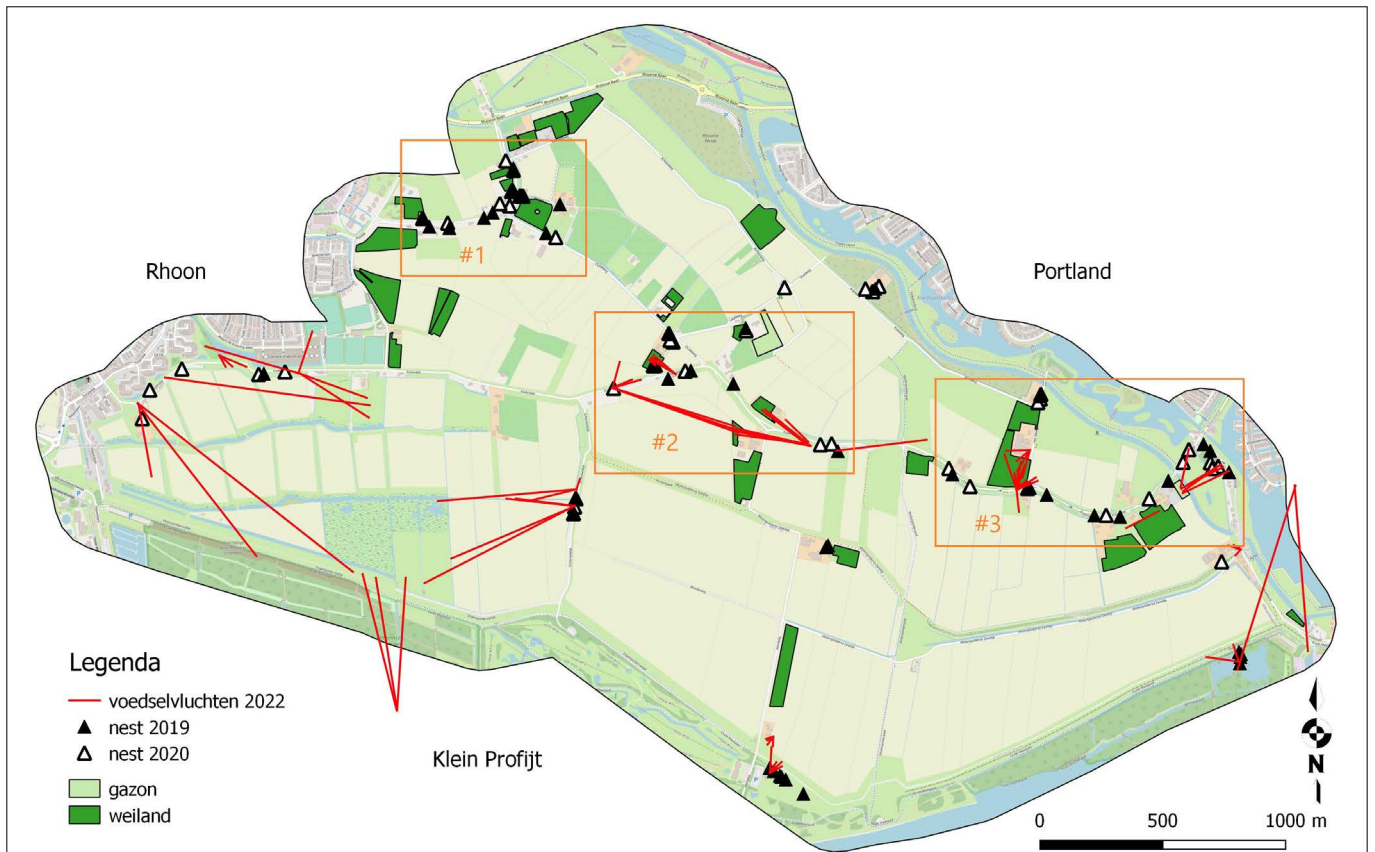
larven van nachtvlinders (met name grasuil-tjes), larven en imago's van kevers, wormen en rouwvliegen (Cramp & Perrins 1994). Elk van deze soortgroepen leeft tussen of net onder de grasmat. Kennelijk is het in die weiltes goed toeven voor deze ongewervelden en daarmee ook gunstig gesteld met de voedselbeschikbaarheid voor spreeuwen. Aangrenzende akkers of productiegraslanden werden door de spreeuwen nagenoeg genegeerd, dus ik veronderstel dat het voedselaanbod hoger is in de weiltes.

Grazers

De combinatie van boomholten en extensieve, oude weiltes lijkt in deze kleipolder een aantrekkelijk leefgebied op te leveren voor spreeuwen. Daarmee is de voorkeurshabitat van deze soort hier onveranderd ten opzichte van vijftig jaar geleden: boerderijen, bomenrijen en graslanden. Overduidelijk zijn spreeuwen liefhebbers van het graaswerk van vee. Een blik op de kaart uit de jaren '70 laat zien dat het areaal grasland

▲ De meest gebruikte foerageerhabitats van spreeuwen met nestjongen in 2022 (n=115).

▲ Overzicht van de nesten en voedselvluchten van spreeuwen in de polders van Rhoon.

in de regio toen veel groter was. Een fors deel daarvan betrof ongetwijfeld weiland, want vee speelde in die tijd nog een grote rol in het dagelijks leven. Op oude foto's kom je stevast koeien, paarden en schapen tegen die het landschap onderhielden. Tegenwoordig is die rol merendeels weggelegd voor grote machines die de graslanden en bermen maaien. Vee zie je nog maar weinig, en dan nog meestal hobbydieren zoals paarden en schapen. Op West-IJsselmonde resteert nog slechts een enkele beroepsmatige veehouder.

Niet alleen spreeuwen houden van

weiland. Ook merels, steenuilen, Kieviten en boerenzwaluwen behoren tot de liefhebbers. Stuk voor stuk broedvogels die stiltes verdwijnen uit het Rotterdamse landschap. Het zou dus goed zijn om vee weer de rol van landschapsbeheerders te laten vervullen. In plaats van ronkende maaimachines weer lage dichtheden vee in het landschap. Net als vroeger weer vrijstaande bomen in het weiland; schaduw voor het vee en een holte voor de spreeuw. Niets Hollandser dan een uitzicht met karaktervolle wilgen, essen, populieren en elzen. Overigens hoeft het leven van een grazer niet vroegtijdig beëindigd

te worden, een koe of een schaap kan wel vijftien jaar z'n werk doen. ◀

Literatuur

Baerdemaeker, A. De 2022 - Meetnet Zuiderpark 2006-2020 - Rapportnr. 462 - Bureau Stadsnatuur, Rotterdam

Boele A., Vergeer J.W., Van Bruggen J., Goffin B., Kavelaars M., Louwe Kooijmans J., Koffijberg K., & Van Kleunen A., Schoppers J., Van Turnhout C. & Jansen D. 2023 - Broedvogels in Nederland in 2022 - Sovon-rapport 2023/40. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Boer, W.A. den & V. Nederpel 2008 - Natuurinventarisatie Midden-IJsselmonde. Een onderzoek naar flora, vegetatie en fauna in plangebied Buytenland op IJsselmonde in 2007 - G&G-rapport 2007-71 - Van der Goes en Groot, Alkmaar/Kwintsheul

Cramp S. & C.M. Perrins (red.) 1994 - The Birds of the Western Palearctic. Vol. VIII Crows to Finches - Oxford University Press, Oxford, New York

Gallagher, H. 1978 - De spreeuw - Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen

Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland 1981 - Randstad en Broedvogels - Tilburg

▲ Een droomstek voor een spreeuw: een boomholte naast een weiland bij Hoeve Noordzij, Rhoon. 3 mei 2022. (Niels Godijn)